

Kesit Akademi Dergisi

The Journal of Kesit Academy

ISSN: 2149 - 9225

Yıl: 4, Sayı:16, Eylül 2018, s. 99-116

Dr. Öğr. Üyesi. Ali TAŞTEKİN

İstanbul Arel Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı, alitastekin@arel.edu.tr

MISIR'DA BİR ESİR KAMPINDA ÇIKARILAN IŞIK GAZETESİ'NDEKİ ŞİİRLER

Özet

Birinci Dünya Savaşı (28 Temmuz 1914 - 11 Kasım 1918) yıllarında Mısır'daki esir kampında (Hicri) 5. 4. 35, Milâdî: 29 Ocak 1917 tarihinde, "Işık Gazetesi" adıyla bir gazete çıkarılmıştır. Gazetenin ilk sayısında, "Sahib-i İmtiyaz Orhan Kemal" imzalı "Gazetemizin intişarı için teşvik ve teveccüh gösteren aziz arkadaşlarımızı ve bütün karileri ilk sayımızla selamlarız." ibaresi mevcuttur. Her sayıda muhtelif konular ele alınmaktadır. "İctimaiyat", "Mühim Haberler", "Son Haberler" hemen her sayıda mevcuttur. Ayrıca, "Şundan Bundan", "Bilmece", "Fiske", "Terakki İçin", "Enin", "Muhavere", "Temaşa", "Teşekkür" ve "ilan"lardan başka onbir adet de şiir bulunmaktadır. Bu şiirler; 3, 11, 13, 14, 46, 55, 64, 70, 85 ve 92. sayılarda yer almaktadır.

Anahtar Kelimeler: Işık Gazetesi, Şiir, Esir, Asker

POEMS: PRISONER CAMP PUBLISHED "IŞIK" NEWSPAPER IN EGYPT

Abstract

During the First World War (between July 28, 1914 and November 11, 1918) a newspaper was published in the name of "Işık Newspaper" in the prison camp in Egypt (Hicri) on 5. 4. 35, Miladi: January 29, 1917. "Sahib-i İmtiyaz Orhan Kemal" signed sentence-We greet our esteemed friends and all readers who support us and show interest for publishing our journal- was published in the first issue of the newspaper. There were various topics in every issue of the journal: "Sociology", "Important News", "Latest News" were available in almost every issue. In addition, there are ten poems besides "Şundan Bundan", "Riddle", "Fiske", "For Progress",

"Enin", "Muhavere", "Temaşa", "Thank" and "Announcements". These poems took into account the issue of 3, 11, 13, 14, 46, 55, 64, 70, 85 and 9.

Keywords: Işık Newspaper, Poetry, Prisoner, Soldier.

Giriş

Birinci Dünya Savaşı (28 Temmuz 1914- 11 Kasım 1918) nedeniyle Mısır'da esir kampları¹ kurulmuştur. Bu kamplarda çeşitli gazete ve dergiler çıkarıldı² bilinmektedir.

Savaş koşullarında "Esir alınarak Mısır'a getirilenler öncelikle Kahire'nin güneyindeki Maadi Kampı'na yerleştirilmiş, oradan da diğer kamplara dağıtılmıştı. Maadi Kampı bir nevi toplama kampı olarak kullanılmıştı. Mısır'daki esir kamplarını içeren bilgileri Kızılhaç Heyeti Raporlarından, Başbakanlık Osmanlı Arşivinden ve esir hatıralarından öğreniyoruz." (Akkor, 2006: 64).

"İngilizler, I. Dünya Savaşında esir aldıkları askerlerin önemli bir kısmını Mısır'daki Seydi Beşir, Ras-El-Tin, Kahire Kalesi, Heliopolis, Maadi, Bilbeis, Turra kamplarıyla, Abbasiye Hastanesi ve Kahire Kızılay Hastanesine yerleştirmişlerdir." (Dönmez, 2014).

"1. Dünya Savaşında Kahire Esir Kampında Bir Kadın Esir: Balıkesirli Ebe Hatice Müzeyyen Hanım" adlı yazıda; "Kahire Esir Kampında kalan hanımlar, buraya getirilirken para ve mücevherleri alınmayıp yanlarında bırakılmıştı. Bunları satarak pek sıkıntı çekmeden yaşamağa çalışıyorlardı. Hatice Müzeyyen Hanım devletin resmi memuru, belki de Teşkilat-ı Mahsusa görevlisi idi. Belki de bunun için kendisine yardım yapılması kararlaştırılmıştı. Kayıtlara göre Kahire Esir Kampında 1916 da iki de doğum olmuş. Herhalde bu doğumları Hatice Müzeyyen Hanım bir ebe olarak yaptırmış olmalı." denmektedir (Yılmaz, 2011). Bu iyimser yoruma rağmen, bakımsızlık ve kasıtlı muameleler neticesinde hastalanan, gözlerini kaybeden ve ölen pek çok esirin acıklı hikâyeleri az değildir. Kadın, çocuk ve askerlerin esir kamplarındaki çileli günleri hakkında en doğru bilgileri bu kamplarda çıkarılan gazetelerden öğrenmekteyiz.

Araştırmalarımıza göre Kahire'deki Kahire Kalesi³ esir kampından başka "Birinci", "İkinci", "Orta" ve "Çadırılı" adlarıyla anılan esir kampları da Kahire'dedir. Bu kamplardan birinde yayımlandığı tahmin edilen (Hicri) 5. 4. 35, Milâdî: 29 Ocak 1917 tarihinde, "Işık" adıyla bir gazete mevcuttur. Gazetenin çıkarıldığı kampın yeri hakkında, mevcut sayılardaki bazı manşetlerin orta kısmında yazılı "Kahire" ibaresinden başka bir malumat bulunmadığından, bu konuda kesin bilgi verilememiştir. Bu ibarenin yazılı olduğu "Işık" adlı gazetenin örnek manşet resmi yazının sonuna eklenmiştir (Resim: 1). Eksik sayılar tamamlandığında gazetenin

---

¹ Heliopolis Kampı, Abbassiah Hastanesi, Maadi Kampı, Mısır Hilal-i Ahmer Hastanesi, Kahire Kalesi Kampı, Ras-El-Tin Kampı, Seydibeşir Kampı, Bilbeis Kampı, Kasrı Nil Kışlası.

² Kafes, Badiye, Nasrettin Hoca, Türk Varlığı, Yarın, Esaret, Esaret Albümü, İzmir, Garnizon, Karikatür, Kızılelma, Nilüfer, Sada, Tettebbu, Güvercin vb.

³ Mahmut AKKOR, I. Dünya Savaşında Çeşitli Ülkelerdeki Türk Esir Kampları, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs – 2006.

künyesi hakkında net bilgilere ulaşılabileceği değerlendirilmektedir. Gazetenin ilk sayısındaki manşet bilgileri aşağıdaki gibidir:

Gazetenin Adı: Işık

Sahib-i İmtiyaz: Orhan Kemal

İdare Ve Abone İşlerine Bakan Mesul Müdür: Oğuz

Gazetenin Yazı İşlerine Bakan Baş Muharrir: Halid Rıfkî

Abone Bedeli: On iki kuruş

Fiyatı: 40 para

Yayına Başlama Tarihi: Haftada dört defa çıkacaktır.

Gazetenin ilk sayısında, "Sahib-i İmtiyaz Orhan Kemal" imzalı "Gazetemizin intişarı için teşvik ve teveccüh gösteren aziz arkadaşlarımızı ve bütün karileri ilk sayımızla selamlarız." ibaresi mevcuttur. Işık gazetesi ile ilgili incelemeyi yaparken Dr. Ahmet TETİK'in kişisel arşivinde bulunan bir CD'den yararlandık. Bu kaynakta, gazetenin 92. sayısına kadar olan Osmanlı Türkçesi ile el yazma bir nüshasının tıpkıçekimi bulunmaktadır. Bu arşivde; 16. sayı dâhil 44. sayı'ya kadar (44 hariç), 45, 54, 56,57, 58, 59, 65, 67, 69, 74, 80, 82, 83, 84, 86, 87, 88, 89, 90, 91. sayılar ve 92. sayıdan sonraki sayılar eksiktir.

Işık gazetesinin başka nüshalarına rastlayamadığımız için değerlendirmelerimizi, yayımlandığından emin olduğumuz 92 sayı üzerinden yaptık. Yıpranmış ve silinmiş sayfalarda okunamayan bölümler ayrıç içinde üç nokta (...) biçiminde işaretlenmiş, okumada emin olunmayan kelime ve ibarelerin altı çizilmiştir.

İkinci sayıda "Sahib-i imtiyaz Orhan Kemal" imzasıyla şu not düşülmüştür:

"Okumuş ve anlamış bir babanın oğluna vereceği öğüt, on beş satırda Türkçe kelimelerle izah edilecektir. En iyi yazılanı gazetemize dercedilecektir.". Bu ibarede "Türkçe kelimelerle" denilmesi dikkat çekicidir. Gazetenin dili oldukça sadedir. El yazısı ile kaleme alınan gazetede farklı harf karakterleri ve imlâ bulunmakta, bu da okumayı zorlaştırmaktadır.

Elimizde başka nüshalar olmadığından mukayeseli inceleme ve okuma imkânı bulamadık. Şiir aktarmalarında vezin kalıplarından yararlandık. Şair ve yazarlar hakkında yaptığımız literatür taramasında bir bilgiye ulaşamadık. Ancak, esir kampında olmaları ve bazı dip notlardaki bilgi kırıntılarından asker oldukları değerlendirilmektedir.

4. sayının dip notunda yer alan şu bilgidен gazete mutemedinin asker olduğunu öğreniyoruz:

"İkinci kapıda Işık mu'temedi mülazım-ı evvel Hamdi Ahmed Bey, gösterdikleri uluhiyet-i hassasiyete teşekkür ederiz.". Diğer görevlilerin rütbeleri hakkında malumat yoktur.

55. sayının tarihi 16. 8. 335 biçiminde yazılmıştır. Diğer tarihlerde yılın son iki rakamı bulunmaktadır. Gazete sayıları sayısal ortama aktarılırken 86. sayı, 85. sayıdan sonra olması gerekirken, sehven 75. sayıdan sonraya çekilmiştir.

Her sayıda muhtelif konular ele alınmaktadır. "İctimaiyat", "Mühim Haberler", "Son Haberler" hemen her sayıda mevcuttur. Ayrıca, "Şundan Bundan", "Bilmece", "Fiske", "Terakki İçin", "Enin", "Muhavere", "Temaşa", "Teşekkür" ve "ilan"lardan başka on bir adet de şiir bulunmaktadır. Bu şiirler; 3, 11, 13, 14, 46, 55, 64, 70, 85 ve 92. sayılarda yer almaktadır.

Şiirlerin dili sadedir ve biri hariç (İtham), tüm şiirler hece ölçüsü ile yazılmıştır. "Ona" 6+5=11'li, "Anadolu" 4+4+3= 11'li, "Hilâl ve Yıldız" 4+4+3= 11'li, "Zevk ve Gecesi" 6+5= 11'li, "Çöl İntibaatından" duraksız 15'li, "İlk Gözağrım" 4+4+3= 11'li, "Çalışalım" 4+4+4+3= 15'li uzun ve 4+4= 8'li kısa mısralardan, "Tali'siz Cennet 6+5= 11'li, "İtham" Serbest mısralardan, İsimsiz kıtalar 6+5=11'i ve "Öksüz Vatan" 4+4+4+3= 15'li mısra ve duraklardan oluşmuştur. Elimizdeki nüshalarda aruz vezniyle yazılan şiir mevcut değildir. Şiirlerin temaları; aşk (Ona, Zevk ve Gecesi), yurt (Anadolu, Çalışalım, Tali'siz Cennet), bayrak (Hilâl ve Yıldız, İlk Gözağrım). Kahramanlık (Çöl İntibaatından), sitem (İtham), özlem (isimsiz kıt'alarda) ve intikam (Öksüz Vatan) olarak belirlenmiştir.

Şiirlerin kafiye şemaları aşağıdaki gibidir:

1. Ona: abcb, dede, fege.
2. Anadolu: aaaa, bbba, ccca, ddda.
3. Hilâl ve Yıldız: abab, cbcb, dede, fghg.
4. Zevk ve Gecesi: abcb, ccdb, dddb, eeeb, fffb.
5. Çöl İntibaatından: **aabb, ccdee.
6. İlk Gözağrım: aabbccddeeffghhı.
7. Çalışalım: aa bbcc, dd eeff, gg hııı, ii jjkk. (Altı çizili kafiye örgüsü kısa mısralara aittir.)
8. Tali'siz Cennet: abab, bccc, defe.
9. İtham: aabbccddeeffgg.
10. (İsimsiz şiir): aaabb, cccbb, dddbb, eeebb, fffbb.
11. Öksüz Vatan: aaabb, ccdd, eeeff.

"Hariçten kampımıza giren Mısırlıların yemekhanede desti ve kablarla temasta bulduklarını görmekteyiz. Bu hale mümaniat olunmasını muhterem iâşe heyetinden rica ederiz."⁴ notu, esir kampının sosyal koşulları hakkında malumat verici mahiyettedir. Yiyeyeğin kıt ve hizmet kalitesinin düşük olduğu kolayca tahmin edilebilir.

Bir manşetin hemen altında, "Nerkazık'dan gelen arkadaşlara: Hoş geldiniz gardaşlar!"⁵ ifadesi yer almaktadır. Zaman zaman kampa yeni katılanlar olduğu anlaşılan bu ibareye mukabil, kamptan ayrılanlara dair hiçbir not düşülmemiştir. "Fiske" denen imalı anlatımlarla

⁴ 49. Sayının dip notudur.

⁵ 47. Sayıdadır.

kamptaki mevcut koşullardan şikâyet edilmiştir. Şiirlerde vatan özleminin ağır basması ve "bayrak", "sancak" vurguları esaretin derin izlerini taşımaktadır.

Bütün olumsuz koşullara rağmen, gazetede çeşitli esprilere yer verilmiş; bilmece yarışmaları, tiyatro yorumları kampın monoton havasına renk katmıştır. "Geçmiş sayımızdaki bilmecenin hal müddeti beş gün temdit edilmiştir."⁶ notu, yarışmanın beklenen ilgiyi yeterince çekmeği biçiminde yorumlanabilmektedir. Yine Orhan Kemal'in, "Yazı müsabakalarımızın (...) üç güne kadar hitam bulacaktır."⁷ notu, ortamın kasvetli havasını dağıtmak için kompozisyon yazma yarışmaları da yapıldığını göstermektedir.

Gazetenin muhtelif sayılarında resimler bulunmaktadır. Örnek olması bakımından "Başmuharrirle mesul müdürün muhaveresi" yazılı olan resimli bir sahife, (Resim: 2)'de sunulmuştur. Elle çizilen bu resimler kamptaki kıyafetler hakkında ipuçları vermekte, diyaloglar adeta göze hitap eder hale getirilmektedir.

Işık gazetesinin incelediğimiz sayılarında, Mısır'daki esir kamplarında çıkarıldığını bildiğimiz bazı gazeteler hakkında malumat bulunmaktadır. Ulaşabildiğimiz kaynaklarda geçen "Badiye" gazetesi hakkında bir "İlan" Işık'ın 14. sayısında şu şekilde yer almaktadır:

"Badiye gazetemiz kemal-i intizamla haftada üç gün intişar edecektir: Cumartesi, Pazartesi, Çarşamba intişar günlerimizdir. Gazetemizin çıkmadığı günler mühim haberler olursa bir ajans halinde basılarak ucuz bir ücretle her üç kampta sattırılacaktır. Yeniden abone kaydolunmak arzu buyuranların Birinci Kamp'ta Mülazım-ı Evvel Şemsi, Orta Kamp'ta Mülazım Hakkı Beylere müracaatları istirham olunur. Orhan Kemal"

Yine kaynaklarda geçen "Kafes" gazetesi hakkında Işık'ın dördüncü sayısının son sayfasında yer alan "Fiske" adlı diyalogda:

"- Dünkü Kafes'i okudunuz mu?

- Evet

- Terhis hakkındaki malumatlarına ne dersiniz?

- Benim gazetemde o kısım yok. Sizinkinden okuyabilir miyim?" ibaresi yer almaktadır.

Işık gazetesi; tarih, dil ve edebiyat, kültür ve uygarlık, sosyoloji ve psikoloji gibi pek çok bilim alanına "ışık" saçacak nitelikte bir içeriğe sahiptir. "Son Haberler" başlığı altında dünyanın hemen her yerinden haberler verilmekte, Arapça, Fransızca, İngilizce vb. dillerde yayımlanan gazetelerden alıntılar yapılarak, Birinci Dünya Savaşı'nın sebep ve sonuçları esir kampındaki yönetiminin izin verdiği ölçülerde ele alınmaktadır.

Millî mücadele döneminde çıkan gazeteler arasında "Işık" adında gazeteler bulunmakla beraber, muhtelif sayılarını inceleyebildiğimiz söz konusu "Işık" ile bir ilişkilerinin olmadığı ve Milli Kütüphane katalog kayıtlarında⁸ da bu gazete hakkında malumat bulunmadığı tespit edilmiştir. Ayrıca bilinen tüm süreli yayın ve gazetelerin künyelerinin derlendiği TBMM

---

⁶ 3. Sayıdadır.

⁷ 4. Sayıdadır.

⁸ <http://sureli.mkutup.gov.tr/pdf/katalog.pdf>

arşivindeki kayıtlarda da Kahire'deki esir kampında yayımlanan "Işık" hakkında malumat bulunamamıştır.⁹

Bütün bu bilgilerin ışığında mevcut kaynaklarda adından söz edilmeyen Işık'ın tamamını Latin kökenli Türk alfabesine aktarmak ve gazetenin bütün yönlerini tanıtmak, bu yazının kapsamını aşacağından, şimdilik gazetede geçen şiirleri tanıtmayı uygun bulduk. Bir örnek şiir metni olarak, 13. sayının 3. sayfasında yer alan "Hilâl ve Yıldız" adlı şiir (Resim: 3)'te sunulmuştur.

Şiir Metinleri:

Ona¹⁰

Evet pek hissizdim bir katı demir
Ateş-i aşkınla tavladın beni.
Bir şikâr ararken bağ-ı âlemde
Ahu gözlerinle avladın beni.

Şu solgun dudakla ak gerdanından
Hisse-i aşkımı almak isterim.
Kapanıp dizine bilmem ki neden
Bir öksüz hissiyle kalmak isterim.

Uçunca zülfünden bir hafif gölge
Karardı büsbütün ufk-ı hayalim
Yevm-i vuslatını mahşere kadar
Beklerdim eğer olsaydı halim.

Yahya Nüzhet

Anadolu¹¹

Anadolu: Arslanların yatağı
O güzel yurt bize ana kucağı
Hakanların altın tacı, otağı

---

⁹ https://www.tbmm.gov.tr/kutuphane/sureli_yayin_tum/tum_gazeteler/tum-gazete_A-Z.pdf

¹⁰ 3. Sayı, sahife 3'tedir.

¹¹ 11. Sayı, sayfa 3'tedir.

Anadolu: Türk eli, Türk ocağı.

Osmancığın yeşil yurdu, cenneti
Sanadır hep Türk oğlunun minneti
Sende buldu evlatların hikmeti
Anadolu: Türk yurdu, Türk ocağı.

Nice yıldır senin için çalıştık
Bu uğurda sefaletle alıştık
Aç ve susuz sanki çölde kalmıştık
Anadolu: Türk eli, Türk ocağı.

Senin gibi diyar-ı Hind'de bulunmaz
Ey güzel yurt, bu hiç inkâr olunmaz
Mukaddessin: Senin ülken bölünmez
Anadolu: Türk yurdu, Türk ocağı.

Kadızzade İsmail Hakkı

Hilal Ve Yıldız¹²
Dalgın, dalgın ufuklara bakarken;
Gözlerimi kanlı yaşlar bürüyor.
Nurlu hilal bulutlardan geçerken
Yıldızların, gözyaşları damlıyor.
Çağlayanlar başındaki melekler
Yıldızlara bakıp, bakıp ağlıyor
Öksüz kalmış yavrucaklar inlesin
Kılıç, mızrak kahramanlar yolluyor
Ey Türk oğlu artık yeter ağlama
Ağlayan kalb, inleyen ruh kararır.
İniltille ana bağı dağlama

Sen ağlarsan yurdun yüzü sararır.
Ya şu kızın hazan ermiş yüzüne;
Elindeki çiçekleri dağılmış...
Koş, öp onun elindeki yıldızdan
Desinler ki; (Hilal)'le kız kavuşmuş.

S.M.

Zevk Gecesi¹³

Bu gece yâr ile biz meyhanede
Bâde nûş eyleyüb zevke dalmıştık
Her kadeh başında al yanağından
Eğilüb mestane buse almıştık.

2

Bu zevkin mestiyle naralar attık.
Şevkine dünyanın safalar kattık.
Sevginin dağına sarılıb yattık
Sevdaya delice seri salmıştık.

3

Yârin işvesiyle dünyadan geçtik
Sagar mest oldu biz yine içtik
Kaşını hilalden zor ile seçtik
Aşkına düşeli hissiz kalmıştık.

4

Badeler söndükçe def' oldu elem
Güzellik doğrusu olamaz alem
Özür beyan edse deftere kalem
Ab ile önünde boyun eğmişdik.

5

---

¹² 13. Sayı, sayfa 3'tedir.

¹³ 14. Sayı, sayfa 3'tedir.

Hay huylar yükselip çıktı fezaya
Zülfünle gönlümüz uydu havaya
(...)
Gözüne kara su reha çekmiştik.

Yahya Nüzhet

Çöl İntibaatından
Attar¹⁴
Attar, ey kanlı seyr-i mülheme; Ey (...)
Ey karanlık ezeli (...), ey (...)
Gel silinsin o senin namına kaydedilen
Bütün ahfadına hiç durmayarak söylenilen
O yalan şöhret ve şanın o yalan külli riya
Alsana! Şimdi biraz lema, biraz nur u ziya.

Anasından, babasından, vatandan şu cüda
Düşen evlad-ı mübarek, şu muazzez şüheda
Yırtan hep eski esatiri bu yılmaz eller
Ulu neslin ulu evladı gazanfer erler
Hürmet et bunlara hürmet, ebediyyen hürmet
Bunların sonra hesabın soracaklar elbet.

Selahaddin Hanî

İlk Gözağrım¹⁵
İşittim ki bayrağımız da gitmiş
Yok mu kuzum yapılacak başka iş?
Ne çamaşır, ne çevredir, Sancak bu!
Kirlendiyse gözyaşınla onu, yu!
Mağlub isen, şükür olsun, alnın ak,

---

¹⁴ 46. Sayı, sayfa 3'tedir.

¹⁵ 55. Sayı. Sayfa 1'dedir.

Reva değil bayrağını karartmak!
Ağla, sızla, gir ömrünce mateme,
Lakin o zenci kadına yüz verme!
Yedi asır omuzunda kaldıran
Gül yanaklı, hilâl kaşlı şu civan:
Cihanın bu gözdesidir iyi bil
Bir satılık esir sanma, hey gafil.
Bayrağımız Osmancığın ırzıdır;
Türk'ün ilk gözağrısı, tek kızıdır!
Tarihimin ruhu o şuh levendi,
Bir dünyaya değişmem efendi!¹⁶

İdris Sabih

Çalışalım¹⁷

Medeniyet nasıl olur, nasıl olur kardaşlık?
Vatan için çalışmaktır; medeniyet, insanlık!
Arı bile boş durmuyor,
Hayvan iken yorulmuyor,
Hiç durmuyor çalışıyor,
İş görmeye alışıyor!..
Çalışırsan vatan için, millet için ölmeye;
Terakkide olur millet, vatan başlar gülmeye!
Bak vatana âh içinde,
Boynun eğmiş vâh içinde,
Hayat duygusu nerede?
Merhamet yok mudur sende?
Tohum eküb, buğday almak; hamır yapub yoğurmak.
Böyle olur millete hizmet etmek, yaraşmak.
Ataletten, betaletten,

---

¹⁶ Sancağımızın siyaha tahvili hakkındaki şayiadan müteessir yazmış idim. (Şairin dipnotu).

Yanıyoruz sefaletten!
Vermiyorlar bir damla su,
Ne acayib sefillik bu?
Ziraat et, ticaret et; sanat ağır boşa durma.
Demirci ol, kömürcü ol, boşuna fehme yorulma.
Gel arkadaş! Alışalım,
Küs isek de barışalım;
Şu vatani diriltmekçün,
Ahd edüp de çalışalım.

15 Ağustos 35
Kadızade Hakkı

Tali'siz Cennet¹⁸

Filozofun Kâbesine

Sıtmalı çöllerde gezdim serseri;
Medeni şehirler dolaştım gördüm.
Seyrettim hülasa ben birçok yeri;
Sen gibi diyarı görmedim Yurdum!

Seni tabiata, maziye sordum;
Onlar da görmemiş mislin bir yerde,
Her yer gıpta eder sana: Ne faide?
Çare bulunmuyor çektiğin derde!..

Müstesna bir gülsün, yaratmış Tanrım
Cennet olmak için numune seni;
Fakat ne çare ki tali'in yokmuş,
Ağlatır her günki fecian beni!..

Kadızade İsmail Hakkı

---

¹⁷ 64. Sayı, sayfa 1'dedir.

İtham¹⁹

Bu cennette kim acep mesul?
Âh; o müdhiş günahı pek me'mul,
Vezne izhar-ı aczeder mizan!
Hutbeler kalkmış artık susmuş ezan
Yok mu Cebrail, nerde İsrail?
Yere düşse imdi âsuman illa İncil,
Etmiş en son kitabı istimlak!
Bu hakikat mi! Olmalıydı Hallak!
Âh, şu yirminci asır bi-vicdan,
Yağacak devri söylemiyor Tufan!
Günler dönüb kopuyor kıyamet, bak!
Susuyor sade Kadir-i Mutlak!
Ölürken mütemadi, aç, çıplak,
Ne yapar Rabb-i Erham u Eşfak!

İdris Sabih

(İsimsiz Şiir)²⁰

Kaybettin gençliği ıssız çöllerde
Süründün nafile gurbet ellerde
Bir selam getirmez esen yeller de
Nakarat
Yetişmez mi hâlâ çekilen çile
Ölmeden bir daha yapalım sıra
-2-
Hicranla yaşadık düşlerden ırak
Cana kâr eyledi bu acı firak
Bizi bir hiç ile çıkardı çırak

---

¹⁸ 70. Sayı, sayfa 1'dedir.

¹⁹ 85. Sayı, sayfa 1'dedir.

²⁰ 85. Sayı, sayfa 1'dedir.

İyzen

-3-

Bir gün bu gençlikte sürmedik sefa

Görmedik kimseden zerrece vefa

Hastayız ummuştuk zehirden şifa

İyzen

-4-

Nerde o günler hep yalan oldu

Yıkıldı ocaklar baykuşlar doldu

Gülünü vatanın yâd eller yoldu

İyzen

Andırır bu dehr bir katı taşı

Tufana benzedi akan gözyaşı

Sulh u selamettir her işin başı

Nakarat

Yetişmez mi hâlâ çekilen çile

Ölmeden bir daha yapalım sıla.

Mehmed Haydar "Atina"

ÖksüzVatan²¹

Ey Türk Oğlu! Gel seninle şu sahile çıkalım.²²

Zehir dolan kalbimizi dalgalara gömelim.

Mahvolmadan, kinimizle ufukları yakalım.

Yangınlarla, altun hilâl semalara yükselsin

Rabbim bize öç gününde Türk gücünü göstersiz.²³

İttihadla çıktık emin o dikenli sahile;

---

²¹ 92. Sayı, sayfa 1'de yer almaktadır.

²² "Her mısra başındaki harflerin mecmu "İzmir" kelimesini ifade ediyor." (Bu ifade, 92. sayının sonuna düşülen dipnottur. Arap harflerine göre dikkat edildiğinde mısra başlarında akrostiş olduğu görülmektedir.)

²³ Gazetenin sonuna "Tashih" başlığıyla, "Birinci mısra'ın sonuna (Rabbim bize öç gününde Türk gücünü göstersiz) ilave edilecektir." Notu düşüldüğü için, metne bu ibare eklenmiştir.

Zöhre bizi selamladı gözlerinin yaşıyla.
Mahzun gönül alevlendi Türk kızının yasıyla.
Yavru kuşlar ötüşerek yanımıza toplandı;
Rüyasından Türk kızının intikamlar çağıladı
Birdenbire...
Ufuktaki bulutlardan bir yıldırım süzüldü;
Zümrüt taşlı altun hilâl şarktan garba yürüdü
Meleklerin handesinden kızıl güller açıldı.
Yazılmıştı Türk oğluna Hak namına bir destan
Rahat bulam, ey düşmanım! İsteddiğim hep o kan.
Bugün ismim intikam.

Salah 'Adihî

Sonuç ve Değerlendirme

Toplam 48 sayısı eksik olan bu gazetenin mevcut (44) sayıları bile; 1. Dünya Savaşı'nın tarih, sosyoloji, psikoloji, dil ve edebiyat, askerlik vb. konulardaki bilgilerini ilk elden tespit etmek için hazine değerindedir.

Halen eldeki 26.8.35 tarihli 63. sayı, iki nüshadır. 7. sayının başına el yazısıyla sonradan yazıldığı tahmin edilen "Şair Zeynelabidin Bey" yazılıdır. 14. sayı da tarih 6. 5. 35 biçimindedir. Ancak serinin takibinde "6" yerine günün "3" olması gerektiği, sehven "6" yazıldığı düşünülmektedir. Ayrıca 6. 7. 35 tarihli 49. sayının 7. ay yerine 8. ay olması gerektiği değerlendirilmektedir.

Şairlerinin aşk (Ona, Zevk ve Gecesi), yurt sevgisi ve özlemi (Anadolu, Çalışalım, Tali'siz Cennet), bayrak aşkı(Hilâl ve Yıldız, İlk Gözağrım), kahramanlık (Çöl İntibaatından), sitem (İtham), özlem (isimsiz kıt'alarda) ve intikam (Öksüz Vatan) duygu ve düşüncelerini içeren şiirler sade bir dille yazılmıştır. Yabancı kelime yok denecek kadar az olan bu ifadeler, büyük çoğunluğu belki okur - yazar bile olmayan eratin anlayacağı tarzda kaleme alınmıştır.

Örneğin;

"Ey Türk Oğlu! Gel seninle şu sahile çıkalım.

Zehir dolan kalbimizi dalgalara gömelim.

Mahvolmadan, kinimizle ufukları yakalım.

Yangınlarla, altun hilâl semalara yükselsin

Rabbim bize öç gününde Türk gücünü göstersiz." ifadesi ne kadar içten ve sadedir. "Zehir dolan kalbin dalgalara gömülmesi" çaresizliğin ifadesi iken; "Mahvolmadan, kinimizle

ufukları yakalım." mısraı, umudun diri tutulmasının veciz bir tezahürü olarak "altun hilalin semalara yükselmesi" için özgüven yansımasıdır. Esir kampındaki tüm mağduriyet ve zulümlere karşı umudu diri tutan en büyük gücün intikam duygusu olduğu "Bugün ismim intikam." ifadesinde açıkça görülmektedir.

İsimsiz şiirin nakaratı sıla özlemini ne kadar yürekten dile getiriyor:

"Yetişmez mi hâlâ çekilen çile

Ölmeden bir daha yapalım sıla.". Yine "Çalışalım" adlı şiirdeki;

"Gel arkadaş! Alışalım,

Küs isek de barışalım;

Şu vatani diriltmekçün,

Ahd edüp de çalışalım." ifadesi ne kadar saf ve samimi bir duyu tezahürü... Esaret koşullarına "alışmak ve "vatani diriltmek için" küslerin barışması, "Ahd edüp de çalışalım" kararı alması ne kadar ibret verici. Rahat koşullarda en basit anlaşmazlıktan dolayı küsen, kavga eden kişilerin bu dizelerden çıkarması gereken çok önemli dersler bulunmaktadır.

Aşk şiirlerindeki duygular hem sanatlı hem de doğal, bir çırpıda söylenmiş izlenimi vermektedir. Örneğin;

"Evet, pek hissizdim bir katı demir

Ateş-i aşkınla tavladın beni.

Bir şikâr ararken bağ-ı âlemde

Ahu gözlerinle avladın beni." Şair bu dörtlükte, kendini "hissiz bir katı demire" benzeterek "tavladın" ifadesiyle güzel bir tevriye yapıyor ve aşk ateşinin insanı eritme özelliğinden mübalağalı bir şekilde bahisle demirci faaliyetini telmih ederek durumunu buna teşbih ediyor. İlk beyitte hissiz, demir, ateş, tavlama; ikinci beyitte de şikâr, bâğ-ı âlem, ahü ve avlamak kelimeleriyle iki ayrı tenasüp sanatı icra ediyor. Bunca sanatlı ifadeye rağmen halk edebiyatı sadeliğinde, açık ve anlaşılır bir dil kullanılmış olması, şairin duyu derinliği, edebî bilgi ve becerisinin üstünlüğü yanında, halktan birisi olduğunu da göstermektedir.

Şiirlerdeki temaların hamaset yüklü ve özelem dolu, dilin samimi ve sade olmasının nedeni olarak, şairlerinin yaşamak zorunda kaldıkları esir kampı ve onun sosyal ortamı görülebilir. "Öksüz Vatan" adlı şiirde akrostiş vardır. Mısra başlarındaki ilk harfler, eski yazım kurallarına göre her kıtada "İzmir" olarak okunmaktadır. Bu şairin İzmirli olabileceği tahmin edilebilir.

Olumsuz esir kampı koşullarında bile gazete çıkaran, düşünce ve duygularını paylaşma cesareti gösteren ve güncel dünya siyasetini yakından takip eden Türk askerlerinin genel kültür ve sosyal ilişkiler bakımından seviyesinin oldukça yüksek olduğu değerlendirilmektedir.

Dört sayfa çıkmaya başlayan gazetenin zamanla iki sayfa çıkmak zorunda kaldığı, “Havanın müsadessizliği yüzünden gazetemiz muvakkaten iki sahife olarak çıkarılmıştır. Karierimizden özür dileriz.”²⁴ notundan anlaşılmaktadır. Hava muhalefetinden başka hangi zorlukların olduğunu ancak tahmin edebiliyoruz.

Sahib-i imtiyaz Orhan Kemal'in “Gazetemize yeni abone olan beylere; istedikleri takdirde bir kuruş ücrete mukabil geçmiş sayılar verilebilir.”²⁵ duyurusu, gazetenin başka nüshalarının bulunma ümidini kuvvetlendirmektedir. Şüphesiz ki yeni nüshalar bulundukça, eksik sayılar tamamlanacak, diğer sayılarda olması muhtemel şiirlerle Işık gazetesinin şiir dünyası bütün yönleriyle gün ışığına kavuşturulacaktır.

Gazetenin muhtelif sayılarında resimler bulunması ve bu resimlerdeki portrelerin erkek ve asker kişilere ait olması dikkat çekicidir. Şiirlerdeki dilin sadeliği kadar resimlerin ifadesi de oldukça sade ve net çizgilerden oluşmuştur. Elle çizildiği anlaşılan bu resimler, Türk resim sanatının tarihî seyrini araştırmak isteyenlere ışık tutabilecek niteliktedir.

Işık gazetesinin güncel siyasî ve askerî haberleri, şiir ve resimler, sosyal içerikli makale ve fıkraları ile tam bir kültür hazinesi ve yakın tarihimize ait bilgi deposu olduğu değerlendirilmektedir. Bütün sayıları bulunup incelendiğinde; Türk dili ve edebiyatı ile Türk tarihine adı gibi “ışık” saçacağını değerlendirdiğimiz Işık gazetesinin; “İçtimaiyat” konulu yazılarıyla kamptaki insanlar üzerinden, çıkarıldığı dönemin sosyolojisini, birey ve toplum psikolojisini araştırmak isteyenlere de önemli katkılar sunacağı muhakkaktır.

KAYNAKLAR

- Akkor, M. (2006). I. Dünya Savaşında Çeşitli Ülkelerdeki Türk Esir Kampları, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.
- Doğruöz, V. (2013). Yakın Dönem Kırklareli Tarihinde İki Yaprak: Trakya'da Yeni Işık Gazetesi ve İzmir Suikastını Tel'in Mitingi. Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları, 0 (4). Retrieved from <http://dergipark.gov.tr/iuydta/issue/952/10728>.
- Dönmez, C. (2014). I. Dünya Savaşıyla İlgili Yurt Dışındaki Türk Şehitlikleri, Akademik Bakış, Cilt 7 Sayı 14. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/73836>, Erişim Tarihi. 13. 03. 2018.
- Genel M. G. (2014). Almanya'daki Türk Medyasının Yeni Medyaya Entegrasyon Biçimleri, Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 9/2 Winter 2014, p. 653-671, ANKARA-TURKEY.
- Güneş, G. (2007). Meşrutiyet'ten Cumhuriyet'e Aydın'da Basın Yayın Hayatı----The Pres Life in Aydın From Constitutional Monarchy to Republic, Tarih Araştırmaları Dergisi, 26, 41.
- İnalçık H. Ve diğerleri (2003). Osmanlı Araştırmaları, Xxii, The Journal Of Ottoman Studies, Xxii, Kitap Matbaacılık, İstanbul.

---

²⁴ 5. sayıda yer almaktadır.

²⁵ 15. sayıda bulunmaktadır.

Özdemir M. (2008). Mütareke Dönemindeki Siyasal Akımların Türk Basınına Yansımaları, Çttad,VII/16-17, 203-226.

Yılmaz, T. (2011). http://www.geliboluyuanlamak.com/335_1-dunya-savasinda-turkiye-disinda-ve-anadolu-da-esir-kamplari-balikesir-esir-kampi-aydin-ayhan.html Erişim Tarihi: 08. 03. 2018.

Yücel, A. (2015). Batı Avrupa'da Türkçe Medya: Almanya, Fransa Ve Hollanda, Selçuk İletişim, 8 (4): 244-265.

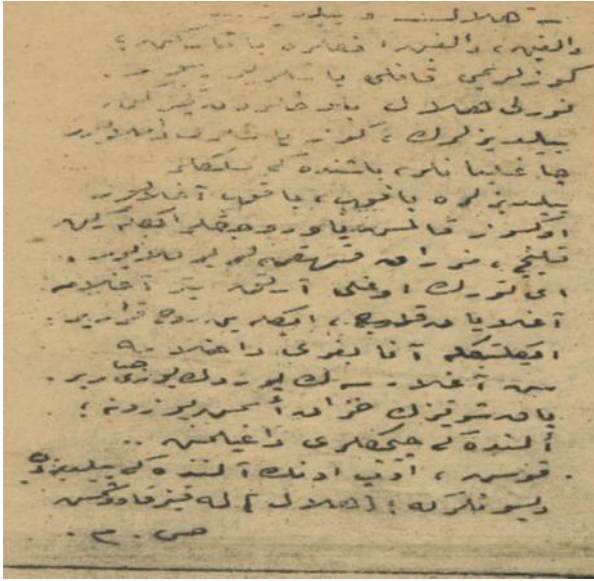
Ekler:

Resim: 1

Resim: 2

Resim : 3